

İSLÂHIYE BÖLGESİ ÇALIŞMALARI (1968) *

Prof. Dr. U. BAHADIR ALKIM

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün ve İstanbul Üniversitesinin işti- rakıyla Türk Tarih Kurumu adına yapılmakta olan İslâhiye bölgesi araştırmalarına Prof. Dr. U. Bahadır Alkım, Prof. Dr. Nils-Gustav Gejvall (Osteolog), aynı Üniversiteden Uzman Brigitte Gejvall (Osteolog), Handan Alkım, Doçent Dr. Refakat Çiner, Mühendis - Topograf Ferit Koper, Asistan Ali Dinçol, Aziz Albek (Foto uzmanı), Desinatör Sarpol Başar İzgiz, Sabahattin Ağaldağ, Semiray Özbilen, Saadet Barutçu ve Veysel Ercan'dan kurulu bir heyet tarafından 15 Ağustos — 20 Ekim 1968 tarihleri arasında devam edildi. Bu dönemde Gedikli (Karahüyük) kazısının nihâi raporunun hazırlıklarının geliştirilmesi amacıyla Gaziantep Müzesinde, Gedikli'de ve Tilmen'de çeşitli buluntular üzerinde incelemelerde bulunulmuş, osteolojik malzemenin tetkiki tamamlanmış, C-14 metodu ile tarihlendirime deneylerine girilmiş, Gaziantep dolaylarındaki hüyüklerde topraküstü incelemeleri yapılmış, Amanus bölgesinin tarihî coğrafyası ile ilgili araştırmalar tekemmül ettirilmiş ve doğu, güney-doğu, güney ve batı Anadolu'da yapılmakta olan kazılar mahallinde gözden geçirilmiştir. Heyetimizin üç gruba ayrılıp paralel olarak gerçekleştirildiği bu çalışmaların özeti aşağıdadır :

* 1968 dönemi çalışmalarımızda heyetimizin idarî ve ilmi işleri için büyük kolaylıklar sağlayan Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Genel Müdür Yardımcılığına, Şube Müdürlerine, Gaziantep Valiliğine, Millî Eğitim Müdürlüğüne, Ankara, İstanbul, Antakya (Hatay), Gaziantep, Adana, Kayseri, Antalya, Burdur, İzmir, Bergama, Efes ve Manisa Arkeoloji Müzeleri Müdürlüklerine teşekkürlerimizi sunmayı zevkli bir borç saymaktayız.

I. Gaziantep Müzesinde, Gedikli ve Tilmen Hüyüklerinde incelemeler :

Buluntularımızın muhafaza ve teşhir edilmekte olduğu Gaziantep Müzesinde, Gedikli'nin 1964-1967 dönemlerinde meydana çıkan çeşitli eserlerinin resimleri çekilmiş, desen ve profilleri çizilmiş ve keramografik etüdları yapılmıştır. Bu arada Gedikli ve Tilmen Hüyüklerinde mimarlık, desen ve tamamlayıcı not alma işleri mahallinde geliştirilmiştir.

II. Osteolojik malzemenin tetkiki:

Gedikli'de hem kremasyon mezarlarında bulunan kemik kalıntıları ve hem basit toprağa gömülerde meydana çıkarılan iskeletler üzerinde yapılan incelemeler bitirilmiş ve paleoserolojik deneylere girilmiştir.

a) 1964-1967 dönemlerinde Gedikli'de pişmiş topraktan yapılmış çömlekler içinde bulduğumuz 271 mezarın içinden çıkan kemik parçacıklarını gözden geçiren Prof. N. - G. Gejvall'in bu konu ile ilgili etüdü nihâi kazı raporumuzda özel bir bölüm hâlinde yayımlanacaktır. Daha önce de açıklanmış olduğu üzere, bu mezarların % 90'ı kısmî yakma-mezar (=kremasyon) ve % 10'u da basit gömü durumundadır. Gedikli'de meydana çıkardığımız kısmî kremasyonun hemen bütün safhaları ile ilgili arkeolojik delillerin, gerek Boğazköy menşeli bir kralî Hitit kremasyonunu tasvir eden tabletlerdeki (M.Ö. XIV.-XIII. yüzyıl) ve gerek *İliada*'da okuduğumuz *Patroklos*'un ve *Hektor*'un cesetlerinin yakılış törenine ait kayıtlara büyük benzerlikler göstermesinin dikkat çekecek bir olay olduğunu bu vesile ile bir defa daha belirtmek isteriz.

b) Basit toprağa gömülerde bulunduğumuz iskeletler üzerindeki paleoantropolojik tetkikler Doç. Dr. Refakat Çiner tarafından tamamlanmıştır. Kendisinin bu araştırması nihâi raporumuzda müstakil bir bölüm halinde neşredilecektir.

c) İskeletlerin belirli kalıntularından faydalanarak paleoserolojik deneylerle Gedikli'de yaşamış olan halkın mensup olduğu kan gruplarını tayin etmek amacıyla Hematolog Dr. Koray Dinçol, Bakteriolog Dr. Âdil Öner ve Asistan Ali Dinçol'un çalışmaları olumlu bir şekilde gelişmektedir. Kendilerinin bu alandaki araştırmaları ayrıca yayımlanacaktır.

III. C-14 metodu ile tarihlendirme deneyleri:

Bununla ilgili ortak çalışmalar Pennsylvania (Philadelphia-Amerika) ve Groningen (Hollanda) Üniversitelerinin Fizik ve Doğal Bilimler Laboratuvarları ile yapılmaktadır. Bu çalışmaların yakında sonuçlanacağını ummaktayız.

IV. Gaziantep dolaylarındaki incelemeler:

Gedikli ve Tilmen Hüyüklerindeki benzer buluntuları tesbit etmek ve kuzey-batı Mezopotamya'dan gelerek Gaziantep ve İslâhiye bölgelerinden geçen tarihî yolları gözden geçirmek amacıyla Gaziantep'e bağlı Karkamış, Kilis ve Oğuzeli yöresinde Gaziantep Müzesi Müdürü Bayan Sabahat Göğüş'ün ve Avukat Cemil Cahit Güzelbey'in iştirakiyle bir ilk istikşaf gezisi yaptık. Son metodlara uygun sistematik topraküstü hüyük araştırmamızı daha sonraki dönemlerden birinde gerçekleştirmeyi planlamış bulunuyoruz. Bu muvakkat istikşafımız vesilesiyle özellikle Til Başar, Til Habeş, Oylum Hüyük, Tünp ve Körkün üzerinde kısaca durmak istiyoruz :

a) Til Başar:

Gaziantep'in kuş uçuşu 28 km. kadar güney-doğusunda kâin bir hüyük olup topraküstü keramik buluntularına göre Eski Bronz Çağından bu güne kadar sürekli bir yerleşmeye sahne teşkil etmiştir. Yüksekliği yaklaşık olarak 30 m.dir. Til Başar'ın 5 km. kadar kuzey-batısında

Zıramba köyü yakınında âdetâ ova zemin seviyesinde olan kayalık bir alanda Roma veya Geç-Antik Çağa ait kayaya oyulmuş sayıları pek çok ufak çapta mezarlar mevcuttur. Bunların büyük bir kısmının köylüler tarafından açılmış olduğunu duyduk ve bir ikisinin hemen kenarına atılan taze topraktan da bazılarının çok kısa bir süre önce boşaltıldığını anladık. Geniş bir sahaya yayılan bu nekropolde ilgililer tarafından vakit kaybetmeden bir kazıya girişilmesini zorunlu görmekteyiz.

b) Til Habeş (yeni adı: Yavuzlu veya Yananköy):

Gaziantep'in kuş uçuşu 41 km. güney güney-batısında ve Merçidabık Ovası'nın kuzey kesimindedir. Yüksekliği 32 m. kadar olan bu Hüyüğün üzerinde ve eteğinde bu günkü köy evleri yer almaktadır. Gedikli Hüyüğünün gerek M₁, M₂ ve M₅ mezarlarında ve gerek kremasyon gömülerinde rastlanılmış olan kırmızımsıtrak portakal renkli pişmiş topraktan yapıma iyi perdeli "bodur meyveliklerinin" benzeri olan bir "meyveligin" bir süre önce Gaziantep Müzesine Til Habeş'den getirilmiş olması (krş. *Bulleten* XXX [1966], s. 20) bu Hüyüğe ayrı bir önem vermemize sebep oldu. Hem eski çağların hem de bu günün yerleşmeleri tarafından büyük tahribe uğratılmış olan Til Habeş'de topladığımız keramik parçalarından bu hüyüğün Eski Bronz Çağından itibaren bu güne kadar devamlı bir iskân görüldüğü anlaşılmaktadır. Topraküstü buluntuları Til Habeş'in bilhassa M.Ö. I. binyılında ve Geç - Antik çağda yoğun bir yerleşmeye sahne teşkil ettiğini göstermektedir.

c) Oylum Hüyük:

Til Habeş'in 9 km. kadar batısında ve Kilis ilçesinin de 6 km. az güney-doğusunda aynı adı taşıyan bir köyün içinde olan bu hüyüğün yüksekliği 30 m.yi geçmektedir. Halep'den, dolayısıyla kuzey Suriye'den gelen ve bir taraftan kuzeye dönerek Gaziantep'e, bir taraftan da kuzey-batıya yönelerek İslâhiye, Tilmen Hü-

yük ve Zincirli (*Sam'al*) bölgesine giden tarihî yolun âdetâ kavşak noktasında bulunan Oylum Hüyüğünün önemli bir coğrafî ve stratejik konumu vardır. Topraküstü kalıntılara göre Kalkolitik(?) ve Eski Bronz Çağından itibaren süreklilik gösteren ve Kilis bölgesinin hemen en büyük hüyüğü olan Oylum Hüyüğünün, eski devirlerde kralî bir merkez olduğunu pek muhtemel addetmekteyiz. İslâhiye bölgesindeki kazılarımızı tamamladığımız zaman Oylum Hüyüğünde bir kazıya başlamayı ve bir yandan Suriye, bir yandan da güney-doğu Anadolu kültürünün temas kurduğu Kilis muntakasının arkeolojisini aydınlatmaya gayret sarfetmeyi programımıza almış bulunuyoruz.

d) Tünp Hüyük (yeni adı: Yazılı):

Gaziantep'in kuş uçuşu 25 km. kadar güneygüney - doğusundadır. Hüyüğün güney-doğu, güney ve güney-batı eteğinde ve kısmen yamacında aynı adı taşıyan bir köy vardır. Topraküstü kalıntılara göre Tünp Hüyüğünün M.Ö. II. ve I. binyıllarında yoğun bir surette iskân edildiği anlaşılmaktadır. Tünp Hüyüğünün başka bir önemi de, burada iki Hitit hiyeroglif (=hiyeroglif Luvcası) yazıtının bir süre önce bulunması ve Gaziantep Müzesine getirilmiş olmasıdır (Bilindiği üzere, bunlardan biri Prof. M. Kalaç tarafından yayınlanmıştı, bk. *Tünp Hiyeroglif Yazıtı*, İstanbul, 1965; ikincisi için krş. M. Kalaç: *Belleterin*'de XXXII [1968], s. 317 vdd. ve res. 4, 5 ve 8).

Mahallinde yaptığımız incelemelerde bu Hüyüğün köylüler tarafından âdetâ delik deşik edilerek son derece tahrip edilmekte olduğunu üzüntü ile gördük. Hüyüğün bilhassa doğu, güney ve güney-batı yamacında eteğe yakın kesimlerde sayıları oldukça kabarık bir yekûn teşkil eden oda-mezarların hemen hepsi köylüler tarafından açılmış ve içinden çıkan buluntular yok edilmiş ve oda-mezarların büyük bir kısmı maalesef yıkılmıştır. Bunlardan ancak yedisi tarafımızca görülerek ölçüleri alınabildi. Oda-mezarların dört yanı taş örgülü olup üstleri, megalitik görünüşlü monolitlerle örtülüdür. Uzunlukları 3.35 -

3.60 m., genişlikleri 1.18 - 2.00 m. ve yükseklikleri de 1.35 - 1.50 m. arasında değişmektedir. İnşa tekniği Gedikli'de meydana çıkardığımız oda-mezarlarına (M₁-M₅) pek benzemektedir. Tabanları dik-dörtgen planlı olup tavanlarından daha geniştir, başka bir deyimle iki uzun yan duvar içe doğru eğik bir şekilde yükselmektedir. Tünp mezarlarının içinde, açıcılar tarafından maalesef ezilmiş ve parçalanmış iskelet ve çanak-çömlek kırıkları gördük. Yaptığımız soruşturmada, tüm kapların da meydana çıkmış olduğu haberi aldık, fakat bunlardan her hangi birini görme imkânını bulamadık. Keramik parçalarına göre bu mezarların M.Ö. II. binyılının ilk veya ikinci çeyreğine ait olabileceklerini zannetmekteyiz. Bu vesile ile bir noktayı belirtmek isteriz: Son bir kaç yıl içinde Ankara ve İstanbul Müzelerinin depolarına satın alma yolu ile giren, genellikle güney-doğu Anadolu menşeli olduğu söylenen ve daha ziyade M.Ö. II. ve I. binyıllarına, bazıları ise Roma ve Geç-Antik Çağına ait olduğu anlaşılan çeşitli buluntuların bir kısmının Gaziantep bölgesindeki mezarlardan define arayıcıları tarafından çıkarılmış olma ihtimalini düşünmek yerinde olur. Tünp Hüyüğü ve Zıramba nekropolü tahribatının önüne bir an önce geçilmesi kanısındayız.

e) Körkün:

Gaziantep'in yaklaşık olarak 14 km. güneygüney-doğusunda kâin Körkün köyünün 400-500 m. güney-doğusundaki bir tarla içinde 1967 yılında Hitit hiyeroglif yazıtlı ve kabartmalı bir stel bulunmuş ve Müze Müdürü Bayan Sabahat Göğüş tarafından Gaziantep Müzesine nakledilmişti. Buluntu yerini mahallinde görmek amacıyla adı geçen köye gittik, ancak bu günkü köyün içinde veya yakınında her hangi bir eski iskâna rastlıyamadık. Söz konusu stelin içinde bulunduğu söylenen tarla ekili olduğu için ayrıntılı bir inceleme yapma imkânı da hasıl olamadı. Bir yüzü muhaddep (dışbükey), öteki yüzü ise düz olan "hiyeroglif Luvca yazıtlı" ve ilginç kabartmalı bu stelin yayını Prof.

Mustafa Kalaç tarafından yapılacaktır. Stelin buluntu yerinde ve yakın dolaylarında bir araştırma yapılmasını zorunlu görmekteyiz.

V. Amanus bölgesinin tarihi coğrafyası ile ilgili araştırmalar:

Tarihî yollar şebekesini istikşaf maksadiyle geçen yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına yaptığımız araştırmaların bir devamı olmak üzere 1968'de aynı alandaki incelemelerimizi Türk Tarih Kurumu adına geliştirdik ve Amanus Dağlarının batısındaki Osmaniye Ovası ile Amanusların doğusundaki İslâhiye (eski adı: Nikopolis) arasında Yarpuz (eski adı Kilikya'daki Arabissos?) üzerinden geçen tâlî yolu izledik. Geçilmesi çok zor olan bu yolun, ancak Arslanlı Bel ve Beylân geçidi üzerinden Amanusları (=Gâvur Dağlarını, Nur Dağlarını) aşan esas iki yol kapatıldığı vakit kullanılan tâlî yollardan biri olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bu tâlî yolun geçiş yerleri: Osmaniye Ovası - Çardak - Eski bir köprü yeri - Zerenli - Yarpuz - Karayığitler - Kabaklar - Çerçili - İslâhiye (kuş uçuşu uzaklığı: 34 km., gerçek yol mesafesi: 45 km.). Bu ikincil yol üzerinde, Osmaniye'nin 6 km. kadar kuzey-batısındaki temelleri Geç-Roma devrine kadar inen bir köprü yıkıntısını ve bu günkü Yarpuz Bucağı içindeki Geç-Antik ve Bizans çağlarına ait bina yıkıntılarını ve mozaik döşemeli bir yapı kalıntısını -tesbit ettiğimiz antik yerler arasında- özellikle zikretmek isteriz.

VI. Muhtelif müzelerde ve kazı yerlerinde incelemeler:

Son yıllarda Anadolu'nun tarih-öncesi ve klasik çağlar-öncesi arkeolojisinde değişikliklere ve büyük gelişmelere yol açan kazıları, Gedikli'nin nihâi yayın hazırlıkları ile meşgul olduğumuz bu sırada, hafriyat yapılırken mahallinde görmeyi ve bu vesile ile bir kaç Müzede incelemelerde

bulunmayı da programımıza aldık. Ziyaret ettiğimiz kazı yerleri şunlardır: Alaca Hüyük, Eskiyapar, Boğazköy, Kültepe (Kârum ve Hüyük), Malatya (Arslantepe), Karain (Antalya), Elmalı (Karataş-Semayük), Afrodiasias, Milet, Efes, Bayraklı (İzmir) ve Sart. Meslekî tetkiklerde bulunduğumuz Müzeler: Ankara, Alaca Hüyük, Boğazköy, Kayseri, Malatya (Gazi İlkokulundaki depo), Antakya (Hatay), Adana, Antalya, Karain, Afrodiasias (depo), Efes, İzmir ve Sart (depo). Bu ziyaret ve incelemelerimiz vesilesiyle Heyetimize yakın ilgi, konukseverlik ve kolaylıklar gösteren adı geçen kazıların direktörlerine ve kurul üyelerine içten teşekkürlerimizi sunmayı bir borç saymaktayız.

Heyetimiz Antakya Müzesinde özellikle Tabara el-Akrad ve Tell eş-Şeyh menşeli keramik buluntuları üzerinde çalışmıştır. Tell eş-Şeyh boyalı çanak-çömlek türünün benzerlerinin Gedikli'nin "A₁-Çukurundaki" sistematik tabaka kazısının Geç Kalkolitik katında meydana çıkmış olması, Amuk Ovasının bu tür keramiğinin stratigrafisinin tayinine yardımcı olabilmektedir. Adana Müzesinde, Mersin (Soğuksutepe veya Yümüktepe) ve Tarsus kazılarında bulunmuş olan eserler arasında bilhassa Kalkolitik ve Eski Bronz Çağlarının bütün evrelerine ait monokrom ve boyalı keramik türleri üzerinde incelemelerde bulduk ve Gedikli'nin aynı devir çanak-çömleği ile olan analoji derecesini tesbite uğraştık.

Böylece, 1968 dönemimiz çok yönlü bir çalışma niteliğini göstermiş ve yayın hazırlığımızı geniş çapta geliştirmiştir. Gelecek dönemde kazılarımızı Tilmen Hüyüğüne teksif ederek Gedikli'de kazanılmış olan stratigrafik sonuçlar sayesinde Tilmen'in İslâhiye bölgesindeki arkeolojik ve tarihî değerini aydınlatmaya devam edeceğimizi ummaktayız.